

Др. Ант. Фрідріхсен

Євангелії, як історичні джерела

(в німецького)

Починаючи з п'ятидесятих років першого століття нашої рахуби часу, жменька місіонарів стала вістити Євангеліє в середземноморських країнах і воно знайшло вже зарані своїх визнавців також у Римі. Одначе це благовісткування не змогло викликати ніякої уваги серед пануючих в той час відносин у римській державі. Деж воно всежтаки бодай хвилю збудило уважність, там залагодилися з ним просто, як з жидівським сектярським рухом. Хоч і виступ Нерона проти християн в 64. р. виказує, що в тому часі були таки добре в Тибровім місті поінформовані про християн, та проте т.зв. Неронове переслідування було тільки справою місцевого значіння. Щойно під кінець століття почали прочувати небезпеку і вже в римських, а пізніше грецьких джерелах вринає імя галилейського Месії.

У першому поганському писанні, в якому названо Христа, в листі молодшого Плінія з 110, р., він, тодішній намісник Бітинії, сповіщає цісаря Траяна про свою поведінку з християнами і допрошується вказівок, як набудуче має поступати в тій справі. Хто був Христос, це, очевидячки, ніяк не цікавило Плінія.

Цікавішими являються дві літературні записки з пізнішого часу. Насамперід подає Тацит, що за панування Тиберія прокуратор Понтій Пилат покарав горлом Христа. Звідкілля він узяв цю довідку — ми не знаємо, проте певним є, що він не відав ніяких блищих подробиць про цю подію. Про християнство згадує теж Светон у своїх життєписах цісарів. Між іншим оповідає він про Клявдія, що той вигнав з Риму жидів, вони бо, зворохоблені Христом, затівали безперестанно неспокої. Едикт Клявдія про вигнання виготовлений був мабуть в 49. р.

У поганській літературі знаходимо отже скупі (й часто невірні) записки. Всежтаки вони вельми цінні для потвердження історичних первофактів: смерті Ісуса ок. р. 30. за Понтія Пилата, і першого виступу християнства в Римі в сококових роках.

Як і поганська, так і тогочасна жидівська література, дає нам обмаль свідчень про Христа. Майже зовсім не маємо справжньої дієписі. Надтож, сталося так, що кілька десятиліть по смерті Ісуса на палестинське жидівство спала катастрофа 70. р., яка нагально перервала звязок національної історії і примусила жидівство окопатися за мурами строго обмеженої схолястики („талмудистичне жидівство“).

Те, що ми потім не маємо ніяких жидівських свідчень про Ісуса, не булоб само про себе такою дивовижною, якби

оце перше християнське століття не видало було жидівського історика міжнароднього значіння: Флавія Йосифа. І це насправду проблема, що цей історик не вмів нам нічого переказати про Ісуса. Родився він десь ок. 37. р. по Христі у визначній духовній родині і написав у 70-тих роках „Історію жидівської війни“ в семи книгах—історію вибраного народу від найдавніших часів аж під кінець панування Нерона. Дуже докладно розповідає він у цьому, писаному по грецьки, творі, про події й обставини в Палестині. Одначе ніже словечком не згадує про Ісуса і християнську церкву. Якщож іде про місця в його творі, де таки названо Ісуса, то вони, на погляд чимало дослідників, попідроблювані пізніше. І коли цей погляд правильний, тоді не маємо ніякого інакшого висноження, як хіба те, що Йосиф з якихось причин вагався подавати своїм римським читачам те, що він знав про Ісуса.

Ті, які вважають, що Ісус не був ніякою історичною, а тільки мітичною постатю, прикладають велику вагу до мовчання Йосифа і намагаються знайти тут остаточний доказ для своєї теорії. Одначе, якби там не було з причинами мовчанки Йосифа, трохи труднуvато висновувати звідти аргумент проти історичного існування Ісуса. Бо в іншій ділянці жидівської літератури (в талмудистичнім переданні) знаходимо сліди, що ведуть нас у добу зперед 70-го року. Щож знаходимо про Ісуса в тих найстарших уривках Талмуду? Відповів на це питання щойно Йосиф Клявснер, професор єрусалимського університету в своїй в 1922. р. по гебрейськи виданій книжці. Клявснер встановляє, що в найстарших частинах Талмуду дванацять разів згадано Ісуса, або є натяки на нього. Він представлений там „чарівником“, що збаламутив Ізраеля і як „лжепророк“ був розпятий на хресті. За зразком фарисеїв Ісус викладав Святе Письмо і зясовував, що Він не прийшов змінити щонебудь в Законі чи добавляти до нього, але з другого боку висмівав слова мудрців. Кажеться там дальше, що Він мав п'ятьох учнів, які в його імени вилічували хворих. На думку Клявснера, носії того передання жили около сотнього року і в їх висказах ми вправі бачити відгомін тих поглядів про особистість Ісуса, що закріпилися були серед правовірного жидівства перед руїною 70-го року. Знаходимо тут в полемічній формі суттєві риси євангельського передання, потверджені з жидівського боку. Те, що Ісуса представляють тут „чарівником“, відповідає вповні добре відомому з євангелій обвинувачуванню, що Він виганяє злого духа „за поміччю Бельзеуба“. Далі потверджується тут факт розп'яття на хресті в Навечеріє Пасхи, що випало тоді в п'ятницю, і вкінці те, що Ісус ставився позитивно до Закону і критикував книжників. Тим допомогли жидівські дослідники про становище Ісуса в найстарших частинах Талмуду, закріпити довіря до історичної вірогідности Євангелій.

Перейдімо тепер до самих Євангелій, т. зн. до чотирикратного свідчення про Ісуса з найдавнішої доби церкви, передусім до трьох найстарших („синоптичних“) Євангелій. Четверта Євангелія, благовісткування св. Йоанна, є теж перворядним історичним документом, одначе питання про її джерельну вартість, мається тут інакше, як у синоптиків.

Якжеж стоїть справа з вартістю Євангелій, як історичних джерел?

Це питання обумовляє передтим кілька інших питань: Поперше: Ті слова й оповідання чигаємо тепер на грецькій мові, хоч первісно вони були передані по арамейськи. Але ці обидві мови різняться між собою в самій основі і можна побоюватися, що при перекладі з однієї мови на другу трапилися деякі зміни. Подруге: якщо частіше повтаряється якийсь висказ або оповідання, то неминучими є деякі переміни. Якаж запорука, що ядро євангельського передання у своїй сьгоднішній літературній формі переповідає справді те, що спочатку переказано було про Ісуса? Потрете: якщо ядро синоптичних Євангелій і дає нам в головних рисах вірний образ того, що розповідали про Ісуса, то чи багато дізнаємось ми через те про самого Ісуса, такого, яким Він був у дійсності? Так оті найдавніші розповідачі говорять про Нього не як про звичайну особу, тільки як про воскресшого володаря небес. Чиж можемо отже відтворити з їх передач якийсь схопимий образ Його особистости?

Що торкається насамперед питання мови, то стверджено: Подивугідним робом грецьке сформулювання влучає всюди в саму суть основного, арамейського передання. І признають тут усі, що це властиво не простий переклад з арамейської на грецьку мову, але справді новостворення арамейського слова в грецькій мові.

Далі: безсумнівними є переміни, що зявилися в часі передавання. Не зважаючи на те, між різними розділами синоптичного передання панує дивна однозгідність, що розтягається навіть на найменші подробиці тексту. Той факт можна зясувати тільки двома обставинами: найперше тим, що слова Ісуса (про них бо передусім іде справа) вбилися міцно в память своєю своєрідною формою і тому легко можна було їх запам'ятати; та й опісля тим, що слухачі й передавачі так же само міцно заховували в пам'яті те, що вони вчули, прикмета, яка мабуть загально поширена в далекому до літератури простонародньому середовищі. В таких умовах переданню не тяжко скристалізуватися в тривкий неремінний текст.

Щож до оповідань, то вони, само собою, стилізовані. Але суть їх у тому, що вся цікавість зосереджується тут в одному огнищі: в словах Ісуса або в його поставі супроти якихось означених ситуацій. Все інше є підрядного значіння і з ним дуже коротко тут поладнується. Одначе саме ця об-

ставина у високім ступені скріплює довіря до черену оповідання. Далі, річевий звязок передання, його непідроблений колір середовища і, не навпослід, його повна життя оригінальність, дають нам запоруку його справдішности.

Образ, що нам його відтворюють Євангелії, ні трішки не індивідуальний; скорше треба вважати його суспільним рефлексом великої особистости. І це є запорукою вірности передання. Протеж, якщо традиція про Ісуса є колективним переданням його учнів, то чи не повинні ми боятися, що вона сильно забарвлена безмежним подивом для Вчителя, подивом, що перейшов наприкінці в його обожування?

Теоретично бубби той закид само собою стійний. Алеж, якщо приглянемося докладно переданню, то зараз побачимо, що воно в цілій своїй істоті не має нічого спільного з яким-небудь викрашуванням, що таке своєрідне легенді. Основний черен того передання становлять вискази, які не легко злегендаризувати, тому, що вони, як своєю клясичною формою, так й оригінальністю думки, прибрали гейби назавжди одив незмінний вигляд.

Велика обмеженість, що визначає наші Євангелії, як історичні джерела, наказує нам сподіватися, що може відкриємо колись ще нові Євангелії. Хоч те, що знайдено досі в уривках, не подає нам ніяких нових виглядів у тому напрямку. Як і передтим, не знаємо більше про Ісуса і нічого позатим не очікує теологія. Біблійні досліди згідні в тому, що не було ні суцільної однієї життєписи Ісуса ні опису його особистости. Однохвилинні образи й поодинокі вискази це все, що вбилося і осталося в пам'яті.

Але всетаки на підставі тих висказів й однохвилинних образів ми доходимо до ясного уявлення про те, чим був Ісус, і чого Він хотів. Це нам цілковито вистарчає.

Ганс Штайнер

(Wissen und Fortschritt)

Астрольогія

Якщо хтось заздалегідь з легковажно зичливою по-смішкою не спекається такої теми як астрольогія, то безупину приходиться слухати завжди однакових закидів. Як можуть впливати на нас зорі, які так віддалені від нас, що їх світляну силу ми заледві можемо схопити, або й навіть не можемо запримітити голим оком? Що можуть мати до нашої бідолашної долі всі оті планети тай непорушні зорі? Або: закон причиновости вистачає вповні, щоби зясувати несвобідність нашої волі, невжеж з астрольогією мусимо дістати новий кабат безпеки?

Колиж „віриться“ в астрольогію, то мішається її обвзковко в одному горщику разом з ясновидючістю, кладен-